

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/dodatki-historyczne-do/56551,Rece-precz-od-Czechow-Dodatek-prasowy-I-PN-w-Krakowie-na-50-rocznice-interwencji-.html>
28.02.2026, 15:02

Ręce precz od Czechów! Dodatek prasowy IPN w Krakowie na 50. rocznicę interwencji wojskowej Układu Warszawskiego w Czechosłowacji [PDF]

Dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego” z 17 sierpnia 2018 r., przygotowany przez Oddział IPN w Krakowie na 50. rocznicę interwencji Układu Warszawskiego w Czechosłowacji.

17.08.2018

RECE PRECZ od Czechów!

DODATEK SPECJALNY OGNIAKU W KRAKOWIE W 50. ROCZNICĘ INTERWENCJI UKŁADU WARSZAWSKIEGO W CZECHOSŁOWAKI

Praska Wiosna i operacja „Dunaj”

Roman Gieron

Początek 1968 r. to w Polsce okres nasilającego się kryzysu społeczno-politycznego, który znalazł kulminację w wydarzeniach marcowych. W Czechosłowacji od stycznia trwał czas reform gospodarczych, politycznych i społecznych, który do historii przeszedł pod mianem Praskiej Wiosny. Proces ten należał do najintensywniejszych wydarzeń powojennej historii Europy Środkowo-wschodniej. Była to kolejna próba zreformowania systemu z zachowaniem jego socjalistycznego charakteru. Ponownie próba nieudana.

W kierunku reform

Po zakończeniu II wojny światowej Czechosłowacja znalazła się w sowieckiej strefie wpływów. W wyniku pierwszych wolnych wyborów w 1946 r. najsilniejszą partią została Komunistyczna Partia Czechosłowacji (KPCz).

Większość społeczeństwa czechosłowackiego była tradycyjnie rusofilska, a w jej świadomości dominowała mentalność prosoławistyczna. KPCz cieszyła się realną popularnością. Dążyła do tego, by przeprowadzić reformy bez poważniejszych problemów w lutym 1948 r. zamachu stanu i sięgnięcia po pełnię władzy. Do śmierci Stalina i Klementa Gottwalda w 1953 r. w kraju dochodziło do rażącego naruszania praw człowieka i obywatela.

Czechosłowacja w przeciwieństwie do Polski nie doświadczyła zdołania Praskiej Wiosny 1968 r. Nie doszło do zmiany kierowniczych funkcji w partii, nie zrehabilitowano ofiar sfałszowanych procesów i czystek. Wiele wciąż odsiadywało wyroki. Antonín Novotný, kierujący od 1953 r. KPCz, w 1956 r. nie tylko nie utracił władzy, ale umocnił swoją pozycję i rok później został głową państwa. Latą sześćdziesiątą to okres ożywienia kulturalnego. Powoli zmieniała się atmosfera polityczna. To czas wybitnych pi-

Była wolność i swoboda / Była demokracja / W Hradcu Královem, w Hradcu Královem / Polska okupacja – mówią słowa piosenki Jacka Tarkowskiego (NAC)

sarzy, takich jak Milan Kundera, Bohumil Hrabal czy Václav Havel. Wówczas także datuje się początek Czechosłowackiej Nowej Fali, czyli czeskiej szkoły filmowej związanej m.in. z nazwiskami Miloša Formana i Jiřího Menzla. Rozwijają się nauki społeczne. Twórcami i intelektualistami przestają być wyłącznie artyści. Władze państwa zaczęły wyrażać zainteresowanie granicami wolności. Od połowy 1967 r. nasilała się wśród nich krytyka władz partyjnych. W tym czasie słabła dyktando Novotného. Do kwestii rozliczenia zbrodni stalinizmu oraz postulatów autonomii słowackiej dołączyły problemy ekonomiczne.

Przybyły na gładkie obrady kierownictwa partyjnego przywódca ZSRS Leonid Breżniew zapowiedział, że kwestia wyboru nowych władz należy do Czechów i Słowaków, a nie do niego. Słowa te oznaczały zgodę na zmianę personalną. W styczniu 1968 r. Antonín Novotný został zastąpiony przez Aleksandra Dubčeka. Wraz z jego wyborem do głosu doszła frakcja reformatorska. Nowy i sekretarz KPCz był traktowany przez okoliczne państwa – poza Węgry – z rezerwą lub wrogością.

Zaczęto mówić o zmianach. Do funkcjonowania partii ko-

munistycznej miały być wprowadzone mechanizmy demokratyczne. Główne założenia reform ekonomicznych przewidywały decentralizację i demokratyzację kierowania gospodarką. Zapowiedziano wprowadzenie gwarancji swobód obywatelskich, niezależności sądownictwa oraz kontroli służby bezpieczeństwa przez parlament. Partie satelitarne wobec komunistów uzyskały większą swobodę działania.

Władze publicznie zrehabilitowały ofiary represji z okresu stalinowskiego. Na początku marca 1968 r. ograniczono działalność cenzury. Odrzucała się niezależna opinia publiczna i społeczeństwo obywatelskie. Proces zmian uzyskał odolne wsparcie mas. Wśród Czechów i Słowaków panował nastrój euforii. Powstawały nowe organizacje. Uaktywniły się partie niekomunistyczne. Mówiono o związkach zawodowych bez komunistów. Dzięki liberalizacji procedury wydawania paszportów wiele osób wyjechało na Zachód, gdzie mogło zobaczyć, jak wygląda inny świat.

Interwencja

Dubček zabiegając o zgumienie ze strony Moskwy. Nie wi-

dział, że procesy społeczne w jego kraju są postrzegane jako „kontrewolucja”. W marcu 1968 r. przedstawiciele krajów socjalistycznych na posiedzeniu w Sofii wyrażali zaniepokojenie sytuacją. Przywódcom czechosłowackim zarzucano, że tracą kontrolę nad wydarzeniami w kraju. Krytykę powtórzono na kolejnym spotkaniu w Dreźnie. Zaręczano akcję wywieńszenia nacisku. Jednocześnie Kreml rozpoczynał przygotowania do inwazji na Czechosłowację.

Od czerwca do lipca trwał okres intensywnych manewrów wojsk Układu Warszawskiego. Ich celem politycznym było wywarcie presji na zastrzeżenie kursu wobec reform. Gdy w Warszawie, Geroj i Bratysłwie trwały kolejne spotkania w sprawie czechosłowackiej, wojska interwencyjne oczekiwały na decyzję o rozpoczęciu operacji „Dunaj”.

W nocy z 20 na 21 sierpnia do Czechosłowacji wkroczyło ponad cztery miliony żołnierzy. Siły wojskowe Układu Warszawskiego dysponowały większą ilością broni pancerniej niż Niemcy w ataku na Francję w 1940 r. Pierwsze stadium operacji zakończyło się sukcesem militarnym. Zablokowano ko-

szlądowiska amunicji i uzbrojenia. Czechosłowacki minister obrony narodowej gen. Martin Džir wydał rozkaz dla wojsk ludowych, żeby w żadnym wypadku nie używać broni wobec wkraczających wojsk. W niedługim czasie zajęto cały kraj. Przywódców z grupy reformatorów internowano i wywieziono do ZSRS. Wskutek „internacjonalistycznej pomocy” zginęło ponad 100 osób. Siłowe zżabienie Praskiej Wiosny z czasem uzasadniało „doktrynę Breżniewa”. Jej istota sprowadzała się do tłumienia ruchów wolnościowych zagrażających obowiązującemu modelowi komunizmu.

Wkroczenie obcych wojsk wywołało w społeczeństwie czechosłowackim różne reakcje. Większość przeżyła szok, nie rozumiano powodów interwencji. Pojawiały się próby oporu. Wznoszono barykady lub stawiano inne przeszkody. Usuwano lub zmieniano oznaczenia drogowe, nazwy ulic itd. Dyskutowano z żołnierzami. Rozrzucono antysowieckie ulotki. Nabudynkach widniały opuszczone do połowy masztu flagi żałobne lub państwowe. Składano petycje z deklaracjami poparcia dla reform oraz żądania zwolnienia osób internowanych. Mieszkańcy Czechosłowacji chcieli jasno pokazać, że nie godzą się na okupację.

W interwencji brało udział również ponad 25 tys. żołnierzy „Ludowego” Wojska Polskiego. Najtragiczniejszym wypadkiem związanym z ich udziałem była zbrodnia w Jičinie. 7 września jeden z żołnierzy, będąc pod wpływem alkoholu, otworzył ogień do grupy cywili – zabił dwie osoby i ciężko raniał sześć kolejnych, w tym dwóch żołnierzy polskich. Dochodziło również do innych zdarzeń. W wyniku nieostrożnego obchodzenia się z bronią oraz w wypadkach komunikacyjnych zginęło w sumie dziesięć żołnierzy. „Ludowe” Wojsko Polskie przebywało w Czechosłowacji 84 dni. Dla niejednego oficera udział

w operacji był przepustką do dalszej kariery.

„Normalizacja”

Fenomen praskiej wiosny podbił aktywność obywatelską Czechów i Słowaków. Jednakże nie przetrwał społeczniściwa stawa polityczna i militarna siła bloku w postaci wojsk okupacyjnych.

Żeby „zalegalizować” interwencję, uwolniono liderów praskiej wiosny i zawarło z nimi umowę, która dotyczyła stopniowego odejścia od reform. Od jesieni 1968 r. powoli zmniejszała się obsada wysokich stanowisk partyjnych i państwowych. Usuwano przywódców frakcji reformatorskiej z kierownictwa, a niekiedy z partii. Przełom nastąpił 17 kwietnia 1969 r., gdy Gustáv Husák zastąpił Dubčeka w funkcji I sekretarza.

W pierwszą rocznicę wkroczenia wojsk Układu Warszawskiego doszło do Czechosłowacji do wielkich demonstracji. W stolicy brało w nich udział od 50 do 100 tys. ludzi. Był to największy i zarazem ostatni akt sprzeciwu.

Proces „normalizacji” oznaczał rezygnację z reform. Jedyną trwającą zmianą było uchwalenie w październiku 1968 r. przekształcenia Czechosłowacji w państwo federacyjne. Zlikwidowano zaczęły społeczeństwa obywatelskie. Przywrócono kontrolę nad środkami przekazu. Zdyscyplinowano organizacje społeczne i usunęto resztki opozycji politycznej. Ustanowiono specjalne prawo, które dawało reżimowi instrumenty do pacyfikacji społeczeństwa. Stosowano przemoc oraz szły w życie codziennym. Narastało poczucie bezradności i niechęci.

W latach 1968–1970 z Czechosłowacji wyjechało od 75 do 150 tys. osób. Interwencja wojskowa doprowadziła do zaniku tradycyjnej prosywiskości Czechów, a Związek Sowiecki został uznany przez społeczeństwo za wroga wolności i niezależności.

W nocy z 20 na 21 sierpnia wojska ZSRS, Polski, Węgier, Bułgarii i NRD wkroczyły na terytorium Czechosłowacji. W sumie ponad ćwierć miliona żołnierzy. Siły wojskowe Układu Warszawskiego dysponowały większą ilością broni pancerniej niż Niemcy podczas ataku na Francję w 1940 r. W interwencji brało udział 25 tys. żołnierzy LWP. Wskutek „internacjonalistycznej pomocy” czyli siłowego zdołania Praskiej Wiosny zginęło ponad sto osób.

Jakie reakcje Polaków wywołała interwencja u naszych południowych sąsiadów w 1968 roku? Co było celem komunistycznej operacji „Dunaj”? Czym była krakowska „Armia Wyzwolenia”?

Pliki do pobrania

[Rece precz od Czechów! \(pdf, 2.91 MB\)](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)